

באר יעקב

שיעורי הגאון האדיר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א

קורח תשפ"א

בשיטת הרמב"ם באומר הריני נזיר יום אחד לפני מיתתי

המקור שכתב הכ"מ מלא אפטר מן העולם צ"ב • בי' המנ"ח שנחלקו הרמב"ם והרא"ש באופן שא"א להתפשט לל' יום • בי' האו"ש שגם לרמב"ם חל ל' יום לפני מיתתו • נ"מ במזיר את בנו פחות מל' יום קודם שהגדיל • דעת הרא"ש לפי האו"ש • בי' הגרי"ז שיש כאן ל' יום בכח • בי' החזון יחזקאל שנחשב כנזירות עולם ובוה חל גם בפחות מל' • בי' העקבי חיים שהאיסור הוא מצד בל יחל ולא משום נזירות

לא אפטר מן העולם עד שאהא נזיר, ולפי זה כוונת הגמ' הוא להקשות למה יש בזה בל תאחר, והרי נעשה נזיר מיד באמירתו. אולם גם לפי פירוש זה עדיין לא מצאנו כאן את דברי הרמב"ם, שבאופן שאמר לא אפטר לכאורה מבואר שנעשה באמת נזיר מיד, והרמב"ם מחדש באומר הריני נזיר יום לפני מותי, שנעשה נזיר ביום שלפני מותו. וצריך עיון*.

בי' המנ"ח שנחלקו הרמב"ם והרא"ש באופן שא"א להתפשט לל' יום

בעצם דברי הרמב"ם יש לעיין, שמבואר בדבריו, שבעצם הנזירות חלה עליו יום לפני מיתתו, אלא שצריך לנהוג בכל דיני הנזירות מעכשיו, שמא היום הוא היום שלפני מיתתו. ולכאורה איך תחול הנזירות יום לפני מיתתו, והרי אין נזירות פחות משלושים יום. ואף שאם קיבל עליו נזירות לשלושים יום ומת יום לאחר מכן ודאי חל נזירותו, מכל מקום כאן נמצא שכל קבלת הנזירות הוא רק ליום אחד, וזה וודאי לא שייך.

אבן בפירוש הרא"ש (שם) כתב: 'ודאי אם אמר הריני נזיר שלשים יום לפני מותי, אז היה אסור לשתות יין מיד. ויראה לי שיעמוד בספק נזירות כל ימיו אבל לא לקי'. עכ"ל. מבואר בדבריו שרק כשאומר שלושים יום לפני מותי, אז חל נזירותו, אבל לא באמר יום אחד לפני מותי, ולכאורה הוא מטעם הנ"ל שאין נזירות פחותה משלושים יום, ודעת הרמב"ם בזה צריך ביאור.

במנחת חינוך (מצוה שסח אות יג) כתב שאכן הרא"ש והרמב"ם נחלקו בדבר זה, האם אפשר לקבל

כי יפליא לנדר נדר נזיר להזיר לה' (ו. ב)

פסק הרמב"ם (הל' נזירות פ"ד ה"י): 'מי שאמר הרי אני נזיר יום אחד לפני מיתתי, הרי זה אסור לשתות יין ולהטמא ולגלח לעולם'. עכ"ל. והכוונה, שכל ימיו הוא בספק נזירות, שמא היום הוא יום אחד לפני מיתתו, ונעשה נזיר.

המקור שכתב הכ"מ מלא אפטר מן העולם צ"ב

המקור לדברי הרמב"ם כתב הכסף משנה, שנלמד מדברי הגמ' בנדרים (ג): 'אמר רבא, כגון דאמר לא אפטר מן העולם עד שאהא נזיר, דמן ההיא שעתא הוה ליה נזיר'. והנידון בגמ' שם מוסב על מה שאיתא בכרייתא המובא שם, שיש איסור 'בל תאחר בנזירות', ומקשה 'בל תאחר דנזירות היכי משכחת לה', ועל זה השיב רבא באופן הנ"ל שאמר לא אפטר מן העולם עד שאהא נזיר.

איברא, ששם גבי האומר לא אפטר מן העולם, בפשטות אין הכוונה שבאמת נעשה נזיר באמירה זו, אלא שבאמירה זו מתחייב לקבל על עצמו נזירות, ואם אינו מקבל נזירות הרי הוא עובר בכל תאחר. וכן פירשו שם הר"ן (ד"ה בל תאחר) והרא"ש (ד"ה לא אפטר) והתוס' (ד"ה בל תאחר). ואם כן עדיין צריך ביאור, מנין לו להרמב"ם שהאומר הריני נזיר יום אחד לפני מיתתי, נעשה באמת נזיר יום אחד לפני מיתתו, ולכן הוא כל ימיו בספק נזירות, שלא מצאנו כאן אלא חיוב לקבלת נזירות.

אך דעת רבינו תם שהובא בתוס' (שם) הוא, שכוונת הגמ' לומר שאכן מיד חל עליו נזירות, כשאומר

א. וכבר תמה בזה המנחת חינוך (מצוה שסח אות יג), וכתב: 'אבל דין זה הוא דין חדש, ובודאי מצא הרמב"ם באיזה מקום, ונעלם מאתנו. וצריך עיון על רבינו הכסף משנה שלא פירש לנו דזהו דין חדש'. עכ"ל.

נזירות ליום אחד לפני מותו. ומבאר דעת הרמב"ם, שדין זה שאין נזירות פחות משלושים יום, לא נאמר אלא באופן שיכולה הנזירות להיות לשלושים יום, שאז אף אם הוא לא רצה לקבל הנזירות אלא ליום אחד בלבד, מכל מקום גזירת הכתוב הוא שנמשך הנזירות למשך שלושים יום, אבל באופן שאין הנזירות יכולה להתפשט לשלושים יום כגון שהתחיל הנזירות יום אחד לפני מיתתו, אז היא יכולה לחול גם על פחות מכך. ולכן המקבל נזירות יום אחד לפני מיתתו חל נזירותו ליום אחד. והרא"ש חולק על זה, שלדעתו לעולם לא חל נזירות אם אינה לשלושים יום. ע"כ תוכן דבריו.²

בי' האו"ש שגם לרמב"ם חל ל' יום לפני מיתתו

אולם מדברי האור שמח (הל' נזירות פ"ג ה"ב) מבואר, שנקט גם בדעת הרמב"ם, שלעולם לא שייך לקבל נזירות פחות משלושים יום. ומה שכתב הרמב"ם שהאומר הריני נזיר יום אחד לפני מיתתי, צריך לנהוג בנזירות, אין הכוונה שהנזירות חלה רק יום אחד לפני מיתתו, אלא חלה שלושים יום לפני מיתתו. וכמו בכל האומר הריני נזיר יום אחד, אף שהוא לא נתכוון אלא לקבל נזירות אלא ליום אחד, מכל מקום נתפשט נזירותו ממילא הלאה ונעשה נזיר לשלושים יום,³ הוא הדין באומר יום אחד לפני מיתתי, שלהיפוך נפשט נזירותו לפני כן, ונעשה נזיר כבר משלושים יום לפני מיתתו. ע"כ תוכן דברי האור שמח.

נ"מ במזיר את בנו פחות מל' יום קודם שהגדיל

ונראה לומר נפקא מינה בזה בין המנחת חינוך לאור שמח, באופן שמדיר את בנו הקטן בנזיר פחות משלושים יום קודם שהגדיל. שבגמ' (נזיר כה.) מבואר שאב מדיר את בנו הקטן בנזירות, כגון שאמר לבנו הקטן הרי אתה נזיר או שאמר בני נזיר, הרי הבן נזיר

ומביא קרבן טומאה וקרבן טהרה. ולדעת התוס' (שם ל. ד"ה ה"ג) אם הזיר האב את בנו הקטן, ובתוך ימי הנזירות הגדיל, נתבטל הנזירות מאותו יום שהגדיל והלאה.

מעתה יש לדון באופן שהזיר את בנו ט"ו יום קודם שהגדיל, ונמצא שזמן הנזירות הוא פחותה מל' יום, שהרי מיום שיגדיל תתבטל הנזירות, והרי אין נזירות פחות משלושים יום, ולכאורה לא תחול הנזירות. אך במנחת חינוך (שם אות ט) מצדד לומר, שהנזירות חלה גם באופן זה, והוא מהסברא הנ"ל, שמה שאין נזירות פחות מל' יום הוא רק כשאפשר להיות ל' יום, אבל באופן שאין יכול להיות יותר מל' יום, כגון שהבן נעשה גדול באמצע, ושוב אין בכוחו להזיר אותו, יתכן שיש נזירות אף בפחות משלושים יום.

אמנם כל זה הוא רק לדעת המנחת חינוך לשיטתו, שביאר גם את דעת הרמב"ם הנ"ל כנ"ל, שהנזירות חלה יום אחד לפני מיתתו, מאחר שכשאי אפשר לחול יותר, שייך נזירות אף בפחות מל' יום. אך לדעת האור שמח הנ"ל, שפירש בכוונת הרמב"ם שגם כשאומר יום אחד לפני מיתתי, לא שייך שתחול הנזירות לפחות משלושים יום, אלא הנזירות חלה משלושים יום לפני מיתתו. הרי שלא שייך בשום אופן שתחול נזירות לפחות מל' יום. ואם כן אב המזיר את בנו פחות מל' יום קודם שהגדיל, לכאורה לפי האור שמח לא חלה הנזירות כלל.

דעת הרא"ש לפי האו"ש

הזכרנו למעלה בשם המנחת חינוך שהרא"ש חלוק על הרמב"ם, שכן הרא"ש נקט דווקא אופן שמקבל נזירות ל' יום לפני מיתתו, וחולק על הרמב"ם הסובר שאפשר לקבל נזירות גם יום אחד לפני מיתתו.

ב. גאב"ד ערלוי זצ"ל בספר הזכרון לרבי יחזקאל אברמסקי (עמ' נד) רצה לבאר בדעת הרא"ש, מה שלא נקט יום אחד לפני מיתתי אלא שלושים יום, משום שביום אחד יש לומר שאין צריך לנהוג דיני נזירות, שכן שמא ימות לא חיישינן, אבל בשלושים יום הרי נחשב לזמן מרובה, ובזמן מרובה חיישינן לשמא ימות (ראה גיטין כה.), ולכן נקט הרא"ש שלושים יום, עכ"ד. אלא שהדברים טעונים ביאור, שלכאורה גם במקבל עליו נזירות יום אחד לפני מיתתו, גם כן נחשב לזמן מרובה, שהרי אף שהנזירות לא תחול אלא ליום אחד, מכל מקום הספק הוא למשך זמן מרובה, שהרי כל ימיו הוא בספק שמא היום הוא שחל הנזירות, ולכן לכאורה ודאי לא שייך לומר בזה שמא ימות לא חיישינן, וצ"ב.

ג. המנחת חינוך (מצוה שסח אות ד) מסתפק לומר, במי שמקבל עליו בפירוש נזירות לפחות משלושים יום, שכאמור גזירת הכתוב הוא שנתפשט הנזירות לל' יום, מכל מקום יש לומר שאינו עובר על הלאו דבל יחל דברו אלא על הזמן הקצוב שקיבל על עצמו, אבל על הימים הנוספים שנעשה נזיר מצד גזירת הכתוב יותר ממה שקיבל על עצמו אינו עובר עליהם משום בל יחל. וכן מצדד המנחת חינוך לומר שם לגבי מי שקיבל עליו נזירות רק לדבר אחד, כגון שאמר הריני נזיר מן היין הלבד, שהדין הוא (רמב"ם הל' נזירות פ"א ה"ט) שנעשה נזיר לכל דבר, שיתכן שמכל מקום אינו עובר גם על בל יחל על הגילוח ועל הטומאה רק על הלאו דנזיר.

וגם זה נראה שהוא דווקא המנחת חינוך לשיטתו, הסובר שלפי הרמב"ם אכן אינו מקבל על עצמו נזירות אלא ליום אחד, ולכן כתב שהרא"ש אינו מסכים לחידוש זה.

אך לפי האור שמח שגם לפי הרמב"ם אי אפשר לקבל נזירות ליום אחד, אלא שגם במקבל נזירות יום אחד לפני מיתתו, חלה הנזירות מל' יום לפני מיתתו, אם כן יש לומר שהרא"ש אינו חולק על דין זה, ונראה שגם לפי הרא"ש האומר הריני נזיר יום אחד לפני מיתתו חלה הנזירות ל' יום לפני מיתתו.

ומה שנקט הרא"ש אופן שאמר הריני נזיר ל' יום, הוא משום שרצה לנקוט דוגמה הפשוטה יותר, ולא באופן שנתכוון רק ליום אחד ונתפשט ממילא גם לכ"ט הימים שלפני זה. שהרא"ש לא בא אלא לפרש את דברי הגמ' לענין בל תאחר דנזירות, שזה אינו אלא באומר לא אפטר מן העולם עד שאהא נזיר, אבל האומר הריני נזיר ל' יום לפני מיתתי אכן חלה הנזירות בל' יום לפני מותו, אבל אין הכי נמי שגם במקבל נזירות יום אחד לפני מיתתו גם כן מקבל נזירות לל' יום.

בי' הגרי"ז שיש כאן ל' יום בכח

בחידושי הגרי"ז (על הרמב"ם, הל' נזירות פ"ד ה"י) כתב לבאר את דברי הרמב"ם באופן מחודש, בטעם הדבר שהאומר הריני נזיר יום אחד לפני מיתתי חל הנזירות. שהוא מאחר שביום אחד לפני המיתה יש כאן בכח שלושים יום, שמכיון שהדין הוא שעצם הנזירות אינה פחותה מל' יום, לכן בעל כרחיה חלות הנזירות הוא ל' יום, וגם הרמב"ם סובר שלא שייך נזירות פחות מל' יום, אלא שסובר שאין צריך שיהיה נזיר בפועל שלושים יום, אלא די בזה שיש לנזירותו דין שהיא צריכה להתקיים ל' יום. ולכן גם כשאומר יום אחד לפני מיתתי חל הנזירות, שהרי דינה של הנזירות שהיא צריכה להתקיים ל' יום, אלא שמאחר שמת באמצע אין הנזירות מתקיימת אצלו בפועל ל' יום.

דברים אלו של הגרי"ז הם כעין דברי המנחת חינוך, שבעצם לפי הרמב"ם באופן זה שאומר הריני נזיר יום אחד לפני מיתתי אינו נזיר אלא יום אחד. אלא שלמנחת חינוך טעם הדבר הוא שכשאי אפשר אין צריך שתהיה נזירות לל' יום, ולהגרי"ז טעם הדבר הוא שאין צריך ל' יום בפועל אלא בכח, ובאמת יש כאן ל' יום בכח. והגרי"ז מבאר, שאכן הרא"ש חולק בזה על

הרמב"ם, וסובר שהנזירות צריכה שתוכל להתקיים בפועל שלושים יום.

והנה, למעלה הבאנו את דברי המנחת חינוך שהמדיר את בנו קטן והגדיל תוך השלושים יום, חל הנזירות, מאחר שבאופן שאי אפשר שתתקיים הנזירות לשלושים יום חלה הנזירות אף בפחות מכך. ונראה, שלפי טעמו של הגרי"ז לא שייך דין זה, ולא חלה הנזירות כלל באופן זה, שכאן לא שייך לומר הסברא שאין צריך שיהיה בפועל שלושים ימי נזירות, שהרי גם בכח אין כאן ל' יום, מאחר שאין לקטן הזה כלל שלושים יום בחזקת האב, ואינו דומה לגדול המקבל על עצמו נזירות לפני מיתתו, ומת בתוך ימי הנזירות.

בי' החזון יחזקאל שנחשב כנזירות עולם

ובזה חל גם בפחות מל'

מהלך אחר בדברי הרמב"ם הביא גאב"ד ערלוי זצ"ל (ספר הזכרון לגר"י אברמסקי, מכון ירושלים, עמ' תנב) בשם רבי יחזקאל אברמסקי (חי' לנדרים ג: שנדפסו בש"ס מקורות). שהלכה זו שאין נזירות פחות משלושים יום לא נתקבלה אלא לענין נזירות שיש לו זמן קצוב, אבל לענין קבלת נזירות עולם לא נאמרה דין זה, ולכן מי שאמר הריני נזיר יום אחד לפני מיתתי, שיש בלשון זה של נזירות משום קבלת נזירות עולם, כמו באומר הריני נזיר כל ימי חיי שהדין הוא שנעשה נזיר עולם, לכן חל הנזירות, אף שלמעשה אין הנזירות אלא ליום אחד בלבד.

ברם גאב"ד ערלוי שם כתב עליו שלא נהיר פירושו של החזון יחזקאל, שהרי כשהתנה שהתחלת הנזירות לא תחול אלא יום אחד לפני מיתתו, לא שייך בשום אופן שתתארך זמן הנזירות יותר מיום אחד, נמצא שזמנה קצוב, שנזירות קצובה אין חילוק בזה באיזה אופן הוא קוצב את הזמן למשך הנזירות, אם זה כשאומר בפירוש לאיזה זמן או שאומר יום אחד לפני מיתתי שגם בזה קוצב את הזמן ליום אחד, ולכן אינו דומה כלל לאומר הריני נזיר כל ימי חיי, ואינו בכלל נזירות עולם.

ואין לומר שעצם זה שמאז שחלה הנזירות לא תפקע עד מיתתו ואין לו היתר עולמית משהו אותו לנזיר עולם. שהרי גם האומר הריני נזיר לאלף שנים, גם אצלו לא יפקע הנזירות בחייו ואין לו היתר עולמית, ובכל זאת אינו נחשב כנזיר עולם, כנפסק ברמב"ם (הל' נזירות פ"ג ה"א). ובעל כרחך שכל הקוצב זמן לנזירותו

אינו נחשב לנזיר עולם, ואף אם למעשה יהא בנזירות עד יום מותו. ואם כן חזרה הקושיא למקומה, שאיך פסק הרמב"ם באומר הריני נזיר עד יום מותי שחלה נזירותו, והרי אין נזירות פחות משלושים יום.

עוד העיר על החזון יחזקאל בקובץ הזכרון שם, שכן ההלכה של נזיר עולם הוא שאחרי שהכביד שערו מיקל בתער ומביא קרבנו שלש בהמות, כמבואר בגמ' (נזיר ד.), ואחר כך ממשיך בנזירות. ובאופן זה שאמר הריני נזיר יום אחד לפני מיתתי לא שייך דין זה כלל, ולכן לא מסתבר שיהיה בהם נזירות עולם. עכת"ד. ודעת החזון יחזקאל נראה, שמה שלא שייך דין זה של מיקל בתער והבאת הקרבנות, הוא רק מסיבה צדדית שמת מיד יום לאחר תחילת הנזירות, אבל באמת יש לו דין כנזיר עולם.

בי' העקבי חיים שהאיסור הוא מצד
בל יחל ולא משום נזירות

אופן נוסף ומחודש בביאור דברי הרמב"ם, שהנזירות חל יום אחד לפני מיתתו, אף שאין נזירות פחות מל' יום, כתב בספר עקבי חיים (לרבי חיים יעקב קלפהולץ, סי'

יד), שהאומר הריני נזיר יום אחד לפני מיתתי אינו נאסר מצד הנזירות, אלא מצד איסור בל יחל של נדר, שבכל נזירות יש גם איסור נדר, (ראה מה שהבאנו למעלה הערה ג בזה בשם המנחת חינוך), ובאיסור בל יחל לא שייך הדין של שלושים יום. עיין שם שמדייק כן בלשון הרמב"ם שמפרט שם שאסור ביין ובתגלחת ובטומאה, ומשמע מזה שאין לו תורת נזיר הרגיל, אלא נאסר בכל אלו מחמת נדרו. עכ"ד.

אך פשטות הדברים אינו כן, אלא שלא שייך איסור בל יחל רק אחר שחל עליו דין נזירות, שאחר שחל קבלת נזירותו ונעשה נזיר, שוב שייך בזה גם איסור בל יחל אם יעבור על נזירותו. אך אם נאמר שהנזירות לא חלה כלל, לא שייך לעבור עליו משום בל יחל. ועל כרחק שמה שכתב הרמב"ם שהאומר הריני נזיר יום אחד לפני מיתתי נאסר בכל דיני נזירות, כוונתו שחל עליו קבלת הנזירות באמת יום אחד לפני מיתתו. וכן העיר עליו בשביבי אש (נשא, בענין נזיר מצורע, אות ו). וביותר מסתבר לומר בכוונת הרמב"ם כביאור המנחת חינוך הנ"ל, שבאופן שאי אפשר שיחול הנזירות לל' יום, לא נאמרה דין זה שאין נזירות פחות מל' יום.

תמצית העניינים

- ✧ דעת הרמב"ם שהאומר הריני נזיר יום א' לפני מיתתי נאסר בכל דיני נזירות לעולם.
- ✧ בכ"מ שהמקור מהגמ' לא אפטר מן העולם עד שאהא נזיר. אך שם הכוונה שצריך לקבל עליו נזירות ואם לא עובר בבל תאחר.
- ✧ לר"ת שם בלא אפטר נעשה נזיר מיד, אך עדיין אין ראייה לנזירות יום לפני מיתתו. וצ"ב.
- ✧ דעת הרמב"ם צ"ב, שהרי אין נזירות פחות מל' יום.
- ✧ במנ"ח שדעתו שכשא"א להתפשט לל' יום חל גם בפחות. והרא"ש שנקט הריני נזיר ל' יום לפני מותי חולק על זה.
- ✧ או"ש מב' בכונת הרמב"ם שאכן הנזירות מתפשט לל' יום לפני מיתתו.
- ✧ מזיר את בנו קטן מב' בגמ' שחל, ובתוס' שבהגדיל נתבטל הנזירות, ובמנ"ח שגם כשהגדיל באמצע הל' יום חלה הנזירות, ואולי הוא רק לשיטתו אבל לאו"ש אכן לא חל כלל.
- ✧ לפי האו"ש יתכן שהרא"ש מודה לרמב"ם, שהאומר יום אחד למיתתי ג"כ חל ל' יום קודם מותו, אלא שנקט הדוגמה הפשוטה.
- ✧ גרי"ז מבאר כונת הרמב"ם, שאף שבפועל אין כאן ל' יום, מ"מ יש כאן ל' יום בכח.
- ✧ לפי הגרי"ז במזיר את בנו קטן פחות מל' יום קודם שהגדיל לכאורה לא חל כלל.
- ✧ חזון יחזקאל מבאר ברמב"ם, שיום אחד לפני מותי נחשב כנזיר עולם, ובזה שייך אפילו פחות מל' יום.
- ✧ אך הדבר מחודש, שהרי זמנו קצוב, שלעולם אינו יותר מיום א'.
- ✧ מה שמאז שחל הנזירות לא נפקע הנזירות ודאי אינו סיבה שיהא כנזירות עולם, שהרי גם המקבל נזירות לאלף שנה אינו נזיר עולם.
- ✧ בעקבי חיים מב' שהאיסור הוא מצד בל יחל, אבל נזירות אכן לא חלה כלל, מאחר שהוא פחות מל'. אבל בפשטות לא שייך בל יחל אם לא חל הנזירות.